

Bokrecension | Kristin Jonzon

Sálbmagirjji šuokŋagirji

***Sálbmagirjji šuokŋagirji* (2023). Oslo: Verbum forlag.**

Sálbmagirjji šuokŋagirji, utgiven på Verbum förlag 2023, är en spelbok framtagen till de två nordsamiska psalmböckerna *Sálbmagirji* (1897/1996) och *Sálbmagirji II* (2005). Boken har tagits fram av en kommitté och är gjord av Kristian Paulsen, Johan Máhtte Skum, Bjørn Andor Drage, Petra Bjørkhaug, Håvard Skaadel, Ivar Jarle Eliassen och Thröstur Eiríksson. Den är utgiven på uppdrag av Den norske kirke och Samisk kirkeråd med ekonomiskt bidrag från Norsk kulturråd och norska Sametinget. *Sálbmagirjji šuokŋagirji* omfattar 415 sidor och är inbunden och fin, med fyra vackra band att markera psalmerna i den samiska flaggans färger – gult, rött, grönt och blått. Ett mål med boken verkar vara att tillfredsställa behovet av att synliggöra den samiska psalmsången som en självständig kulturskatt och den tar hänsyn till "særpreget i samisk salmesang". Detta visas också i att boken kallas "spelbok", och inte "koralbok".

Ordet *sálbmagirjji* betyder psalmbok, och i bokens förord berättas det att psalmsång har förekommit inte bara i kyrkan utan också i hemmet till vardag, fest och arbete. Intressant för en spelbok med fyrstämmiga satser är att samisk psalmsång oftast framförts utan instrument. Just därför är ett uttalat mål med boken att ta fram satser med vilka man kan ackompanjera psalmerna på sångens villkor. Följaktligen är det där recensionens huvudfokus ligger. Att psalmboken haft en betydande roll inom den samiska kulturen de senaste 150 åren innebär att föreliggande bok fungerar som ett "kulturdokument som skal forholde seg til et urfolks kultur" (s. 15). Detta betyder dock inte att boken bara innehåller gamla psalmer, utan här blandas gamla Lindeman-psalmer med Taizé-sånger, Rikard Nordraaks norska nationalsång "Ja, vi elsker dette landet", ett Mendelssohn-stycke, och den jämförelsevis nyskrivna "Guds kjærleik er som stranda og som graset".

Bokens författare hävdar att spelboken fyller den dubbla funktionen av att fungera för dagens kyrkomusiker på ett generellt plan, samtidigt som den tillvaratar den samiska

försångar-traditionen. Detta visar sig i att man har försökt undgå att harmonisera melodierna på bekostnad av sången, samtidigt som ackompanjemanget är föredömligt noterat med såväl ackordanalys som med fyrstämmig sats. Genom detta vänder boken sig till en bred läsekrets. Av den insatsen kan majoritetskulturen lära sig mycket – koralböckerna från de norska och svenska kyrkorna tar inte på detta vis hänsyn till traditionella och lokala sångsätt. Exempelvis har man här betonat språkligt orsakade förslag, såsom starten på ord, vilka utan markering riskerat att tvättas bort.

För att åstadkomma en spelbok på sångens villkor bjuder *Sálbmagirji šuokŋagirji* på nya notationstyper och lokala melodier och melodivarianter som ligger närmare psalmerna såsom de faktiskt sjungs. I bokens förord nämns mikrotonala förtecken. De återfinns till exempel i spelbokens melodi 257 som halvhöga septimor, alltså en plats mellan A och A# i h-moll. Även i nummer 266 är det ledtonen – en ton mellan Eb och E i f-moll som är neutral, samt tersen (en ton mellan Ab och A) och sexten (en ton mellan Db och D). Eventuell harmonisk problematik kopplad till de mikrotonala inslagen undanröjs via öppna ackord i den fyrstämmigt satsen. På så vis blir den halvhögt intonerade tonen tersen i respektive ackord den inträffar i. Följden av detta är att det vid varje givet tillfälle således rent harmoniskt bara är tersen som avviker från stämningen av orgelns tangenter.

För vissa melodier tillkommer en extra rikligt utsmyckad melodilinje. Det är föredömligt att flera psalmer, såsom 1a och 1b "I Jesu navn skal all vår gjerning skje" finns i olika melodivarianter med sinsemellan olika harmoniseringar. En följd av detta är att en melodi som nummer 2, "Herre, Gud Fader, du vår høgste trøyst", finns i noterad i såväl en moll- som en durvariant. Den samiska försångartraditionen visas tydligt i nummer 16a, "Jesus, dine dype vunder", vilken är noterad med melismatisk försång medan 16á är en vanlig koralats. Thomissøn-psalmen "Jeg, arme synder, trede må", nummer 46, är noterad med körsång, där man ser den fyrstämmigt satsen under den melismatiskt noterade försången.

Spelbokens estetiska rikedom syns tydligt i nummer 106 "Et barn er født i Betlehem" som finns i fyra varianter och i olika tonarter. Nummer 171 "Jesus, din søte forening å smake", finns i tre varianter, och nummer 212 "Alle vegne hvor jeg vanker", finns noterad i inte mindre än fem dur- och mollvarianter i olika tonarter. Just tonarterna är en spännande aspekt av boken. En klassisk psalm som är populär i såväl Sverige som Norge är "Bred dina vida vingar" (i Sverige psalm 190, här nummer 713) vilken i den svenska koralboken är noterad i G-dur medan den i den samiska spelboken är noterad i Ab-dur, med en något annan harmonisering, inklusive kvinter i vänsterhanden. Utöver att tonläget skiljer sig åt så kan man tänka sig att även klangen gör det vid olika typer av ackompanjement, även om

olika tonarter på just instrumentet orgel bör vara kvalitativt lika. Den högt älskade julpsalmen "Glade jul, hellige jul" / "Stilla natt" (här nummer 357, i svenska koralboken 114) är i Sverige noterad i H och här i A. I *Sálbmagirjji šuokŋagirji* spelar vänsterhanden kvintparalleller, vilka följer melodins rytmiska figurer.

Sálbmagirjji šuokŋagirji är ett omfattande verk som lyckas med konststycket att lyfta fram såväl det samiska som generella aspekter av att sjunga. Detta omfattar såväl berättar-aspekter som olika tonlägen, och stora intervallsprång. Som musiker och musikteoretiker är det spännande att fundera på vad som å ena sidan kan och bör noteras, och vad som å andra sidan kan reduceras till det underförstådda. Kanske hade man kunnat löpa linan ut och än mer frångå ramen som utgörs av den fyrstämmigt satsen.

Det är tydligt att *Sálbmagirjji šuokŋagirji* utgör en betydande insats i att lyfta fram den samiska psalmsångens originalitet samtidig som den inspirerar till samtida konstnärlig inspiration långt bortom Sapmi och den samiska diasporan. Boken förtjänar uppmärksamhet bland såväl kyrkomusiker som psalmsjungande människor överlag, bland samer och i majoritetsbefolkningarna i de nordiska länderna – med författarnas egna ord är boken till för alla! Jag ger *Sálbmagirjji šuokŋagirji* mina varmaste rekommendationer.

Foto. Et urval psalmböcker, koralböcker och *Sálbmagirjji šuokŋagirji*.